

The Effects of Exposure Traditional Bullying or Cyberbullying on School Alienation

Ferhat HAN, 15 Temmuz Şehitleri Secondary School, ORCID ID: 0000 0001 6556 9685

Hasan DEMİRTAŞ, Inonu University, ORCID ID: 0000 0002 4223 5786

Abstract

This research aims to determine what kind of bullying students are exposed to in school and cyber environments. It is also to identify the effects of bullying on school alienation. The research was designed as research on phenomenology from qualitative research approaches. The participants of the study are 31 high school students, 16 females and 15 males, who study in different school types. Volunteer students who have been exposed to traditional or cyberbullying at least once have participated in the study. The research data were collected through a semi-structured interview form, were analyzed using descriptive analysis and content analysis techniques. The Students' expressions were listed using frequency and percentage values. As traditional bullying, it has been determined that students are exposed to bullying in the form of mocking, swearing, insulting, rumoring, slandering, humiliating, pushing, threatening to beat, beating. The study also found that two students were exposed to sexual bullying. As cyberbullying, It has been determined that students are exposed to bullying in the form of threatening, swearing, insulting, disturbing, and friendship request by fake accounts. At the end of the research, it was observed that some negativities experienced in the school environment moved to the cyber environment, and similarly, some negativities experienced in the cyber environment moved to the school environment. It has been observed that exposure to traditional and cyberbullying affects students' psychology and lesson success negatively, causing students to become alienated from school in terms of weakness. It was seen that some students were alienated from school in the dimension of irregularity by fighting with bullies. Some of the students were alienated from school in the dimension of social distance that they did not want to go to school, truancy, and abstain to talk to people.

Keywords:Traditional bullying, cyberbullying, school alienation.

Inönü University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 21, No 3, 2020
pp. 1136-1152
DOI: 10.17679/inuefd.753122

Article type:
Research article

Received : 15.06.2020

Accepted : 30.09.2020

Suggested Citation

Han, F. and Demirtaş, H. (2020). The effects of exposure traditional bullying or cyberbullying on school alienation. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(3), 1136-1152. DOI: 10.17679/inuefd.753122

Bu makale İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Mayıs, 2020 tarihinde kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Violence, aggression, and bullying in schools are a known old phenomenon and problem (Olweus, 1994), but until recently parents thought that students were safe while they were in school. However, bullying in schools and consequently some of the negativities reflected in the media reduce the trust of the society and parents in schools (Ayas and Pişkin, 2015). Many of the students who use the internet mostly to spend time on social media sites and play online games have been bullied or witnessed various bullying in cyber environments at least once (Zorbaz and Dost, 2014).

Students who have been exposed to traditional or cyberbullying often do not know how to struggle with bullying and who to ask for help. It was determined that being vulnerable to bullying increases students' sense of burnout, they become depressed and alienate from school (Baldry et al., 2017). Students who become alienated from school experience a loss of interest in school activities and feel weak in the face of the responsibilities and problems they face at school. Students' who think that lessons and school are meaningless, academic success can also decrease. Students who become alienated from school can also have problems with their teachers. The relations of the students who become alienated from the school in terms of social distance with their friends and teachers can be limited and these students expect the last lesson to ring as soon as possible (Fensham, 2018: 20; Hascher and Hadjar, 2018; Yılmaz and Sarpkaya, 2009: 327).

Purpose

The research aims to determine what kind of bullying students are exposed to in school and cyber environment. It is also to identify the effects of exposure to bullying on school alienation. For this purpose, answers to the following questions are sought.

- 1. What kinds of bullying are students exposed to in the school environment?*
- 2. What kinds of bullying are students exposed to in cyber space?*
- 3. What are the effects of traditional bullying on school alienation?*
- 4. What are the effects of cyberbullying on school alienation?*

Method

The research was designed as research on phenomenology from qualitative research approaches. The participants of the study are 31 high school students, 16 females and 15 males, who study in different school types. Volunteer students who have been exposed to traditional or cyberbullying at least once have participated in the study. The research data were collected through a semi-structured interview form, were analyzed using descriptive analysis and content analysis techniques. In the study, female students were coded as K1, K2,..., male students were coded as E1, E2,... The Students' expressions were listed using frequency and percentage values.

Discussion & Conclusion

At the end of the study, it was determined that the majority of students were exposed to both traditional and cyberbullying. As traditional victimization, students were exposed to verbal, emotional, and physical bullying. Two students stated that they were exposed to sexual bullying.

It has been observed that students who are exposed to traditional or cyberbullying have become alienated from school in terms of weakness, irregularity, and social distance. It has been determined that exposure to

traditional or cyberbullying affects students' psychology and lessons negatively. Some students stated that during their bullying period, their grades fell due to being unable to focus on the lessons and disrupted their responsibilities regarding the school. At the end of the research, it was observed that some students experienced health problems, anorexia, and sleep problems due to bullying.

Studies showing that exposure to bullying causes various emotional and behavioral problems such as loneliness, fear, insomnia, nightmares, helplessness, stress, depression, anxiety, anger, and students' academic development is negatively affected due to bullying-related reasons (Novikova and Rean, 2019; Lee, 2017; Jantzer, Haffner, Parzer and Resch, 2011; Natvig, Albrektsen and Qvarnstrøm, 2001). It was also determined that the students who were exposed to bullying were constantly upset and alienated from school (Natvig et al., 2011).

Suggestions

- Families and teachers can be informed about the negative effects of traditional and cyberbullying exposure on students.
- Students who are exposed to traditional or cyberbullying can be made aware of how to respond to bullies and who can get help against bullies.
- Psychological support can be provided to the students who experience loss of self-esteem, who do not want to go to school, and who are absent because of being bullied, through school-family cooperation and school guidance services.
- Students should be informed that they can become guilty if they do not respond to bullies correctly. It should be explained that when they bully respond to bullies, they can be punished for breaking the laws and the rules of the school.

Geleneksel veya Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Okula Yabancılaşmaya İlişkin Etkileri

Ferhat HAN, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, ORCID ID: 0000 0001 6556 9685

Hasan DEMİRTAŞ, İnönü Üniversitesi, ORCID ID: 0000 0002 4223 5786

Öz

Bu araştırmanın amacı öğrencilerinin okulda ve siber ortamda ne türde zorbalıklara maruz kaldıklarını ve zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkilerini tespit etmektir. Araştırma da nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları farklı okul türlerinde öğrenim gören 16 kadın 15 erkek olmak üzere toplam 31 lise öğrencisidir. Araştırma verileri daha önce en az bir defa geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmış gönüllü öğrencilerden yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma verileri betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin görüşleri frekans ve yüzde değerleri kullanılarak sıralanmıştır. Araştırma sonunda öğrencilerin geleneksel zorbalık türlerinden en çok,alay etme, küfür, hakaret, hakkında söylenti çıkarılması, iftiraya uğrama, aşağılama, itilme ve dövülmekle tehdit edilme şeklinde zorbalıklara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada iki öğrencinin de cinsel zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Siber zorbalık açısından öğrencilerin en çok, tehdit edildiği, küfür ve hakarete uğradığı, sahte hesaplardan gelen arkadaşlık istekleriyle rahatsız edildikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonunda okul ortamında yaşanan bazı olumsuzlukların siber ortama, benzer şekilde siber ortamda yaşanan bazı olumsuzlukların da okul ortamına taşındığı görülmüştür. Geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin psikolojilerini ve ders başarılarını olumsuz etkileyerek öğrencilerin güçsüzlük boyutunda okula yabancılaşmalarına neden olduğu görülmüştür. Bazı öğrencilerin zorbalarla kavga ederek kurnalsızlık boyutunda okula yabancılaştıkları görülmüştür. Zorbalık mağduru bazı öğrencilerin okula gitmek istemedikleri, devamsızlık yaptıkları, insanlarla konuşma çekindikleri ve buna bağlı olarak sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaştıkları tespit edilmiştir.

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 21, Sayı 3, 2020
ss. 1136-1152
DOI: 10.17679/inuefd.753122

Makale türü:
Araştırma makalesi

Anahtar Kelimeler: *Geleneksel zorbalık, siber zorbalık, okula yabancılaşma.*

Gönderim Tarihi : 15.06.2020
Kabul Tarihi : 30.09.2020

Önerilen Atf

Han, F. ve Demirtaş, H. (2020). Geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkileri. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.*, 21(3), 1136-1152. DOI: 10.17679/inuefd.753122

Bu makale İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Mayıs, 2020 tarihinde kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Okullarda yaşanan şiddet, saldırganlık ve zorbalık olayları bilinen eski bir olgu ve sorun olmasına rağmen (Olweus, 1994), yakın zamana kadar veliler, öğrencilerin okulda buldukları süre içerisinde güvende olduklarını düşünüyordular. Ancak okullarda yaşanan zorbalıklar ve buna bağlı olarak medyaya yansıyan bazı olumsuzluklar, toplumun ve velilerin okullara duyduğu güveni azaltmaktadır (Ayas ve Pişkin, 2015).

Okullardaki şiddet ve zorbalıklara ilişkin resmi istatistikler ile öğrencilerin ifadeleri birbirinden farklıdır. Öğretmenlere veya okul yönetimine yansımayan bir çatışma, kavga veya zorbalık yok sayılmaktadır. Okullarının adının bu tür olaylarla anılmasını istemeyen okul yöneticileri yaşanan olumsuzlukları bazen görmezden gelebilmektedir. Öğretmenlerin okul ve sınıf içerisinde yaşanan zorbalıkla ilgili eksik bilgi vermesi, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalardan korktukları için bu durumu kimseye söylememeleri veya bireylerin zorbalığa ilişkin algılarının farklı olması resmi istatistiklerle gerçekte yaşanan zorbalık olaylarının farklı olmasının nedenlerindedir (Debarbieux, 2009).

Zorbalıkla ilgili alanyazın çalışmaları incelendiğinde en çok karşılaşılan iki kavram şiddet ve saldırganlıktır (Haskaya, 2016). Saldırganlığın türleri olan şiddet ve zorbalık kavramları bazen birbirinin yerine kullanılsa da bu iki kavram arasında bazı farklar vardır. Şiddet daha çok fiziksel zarar vermeyi ifade etmektedir ve genellikle sürekli değildir. Anderson'a (2007) göre, öğrenciler arasında görülen kısa süreli çatışmalar zorbalıkla karıştırılmamalıdır. Akran çatışması genellikle güçleri birbirine denk olan öğrenciler arasında gerçekleşir. Çatışmanın taraflarının birbirine üstünlük sağlama veya birbirleri üzerinde kontrol kurma gibi bir düşünceleri yoktur. Çatışmaya taraf olanlar çatışma sonrasında genellikle pişmanlık duyarlar. Ancak zorbalıkta zorba öğrenci diğer önce üzerinde kontrol kurmaya çalışır. Zorba ve mağdur arasında zorbaların lehine güç dengesizliği vardır. Zorba öğrenci yaptıklarından dolayı pişmanlık duymaz ve mağdurun zorbalığı hak ettiğini düşünür (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Geleneksel zorbalığın boyutları olarak ifade edilen fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma sıklığına bağlı olarak yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları, depresyon belirtileri gösterdikleri ve benlik saygılarının düşük olduğu tespit edilmiştir (Kapçı, 2004). Bazı öğrencilerin ise zorbalığa bağlı nedenlerden dolayı intihara sürüklenebildiği görülmüştür (Baldry, Farrington ve Sorrentino, 2017).

Bilişim teknolojilerinin yaşanan gelişmelere paralel olarak öğrencilerin akıllı telefon kullanım ve internette geçirdikleri süre artmaktadır (Lam ve Li, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu'na (2018) göre, günümüzde hanelerin %80'i internete erişmektedir. Bireylerin internet kullanım alışkanlıkları incelendiğinde, 16-74 yaş aralığındaki kullanıcıların %83,7 oranıyla en çok sosyal medya sitelerinde vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. İnterneti daha çok sosyal medya sitelerinde vakit geçirmek ve çevrimiçi oyunlar oynamak amacıyla kullanan öğrencilerin bir çoğu siber ortamlarda en az bir defa zorbalığa maruz kalmış veya çeşitli zorbalıklara şahit olmuştur (Zorbaz ve Dost, 2014).

Geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler genellikle zorbalıkla nasıl mücadele edeceğini, kimden yardım isteyeceğini bilmemektedir. Zorbalık karşısında kendisini savunmasız hisseden öğrencilerin tükenmişlik duygularının arttığı, depresyona girdiği ve okula yabancılaştıkları tespit edilmiştir (Baldry vd., 2017). Öğrencilerin okulun norm ve değerlerini benimsememesi şeklinde kendini gösteren okula yabancılaşma sorununu, Sanberk (2003), Brown, Higgins ve Paulsen (2003) güçsüzlük, kuralsızlık, soyutlanmışlık ve anlamsızlık olmak üzere dört boyutta ele alınmaktadır.

Okula yabancılaşan öğrenciler okul aktivitelerine ilişkin ilgi kaybı yaşamakta, okulun kendisine yüklemiş olduğu sorumluluklar ve okulda yaşadıkları sorunlar karşısında kendisini güçsüz hissedebilmektedir. Okulu gidip gelmenin ve derslerin anlamsız olduğunu düşünen öğrencilerin öğrenme isteği ve buna bağlı olarak akademik başarıları düşebilmektedir. Okula yabancılaşan öğrenciler öğretmenleriyle de sorunlar yaşayabilmektedir. Sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaşan öğrencilerin arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkileri zayıflamakta ve bu öğrenciler bir an önce son ders ziline çalmasını beklemektedir (Fensham, 2018; Hascher ve Hadjar, 2018; Yılmaz ve Sarpkaya, 2009)

Öğrencilerin okulda bulunduğu süre içerisinde veya okul sonrasında siber ortamda arkadaşlarının zorbalığına maruz kalması, yaşanan zorbalıklara şahit olması, öğrencinin içine kapanarak yalnızlaşmasına neden olmaktadır. İçine kapanıp yalnızlaşan öğrenciler ise zorbalığa karşı daha savunmasız hale gelmekte ve buna

bağlı olarak okula gitmek istemeyerek okula yabancılaşabilmektedir. Sosyal yabancılaşma yaşayan bu öğrenciler arkadaşlık ilişkilerinde normal olmayan davranışlar sergileyebilmektedir (Machimbarrena, Álvarez, Leóna, Gutiérrez, Casadiego ve González, 2019; Walker ve Graham, 2019; Rudolph, Lansford, Agoston, Sugimura, Schwart, Dodge ve Bates, 2014). Zorbalığa bağlı nedenlerden dolayı kavgaya karışan veya kendini savunmak isteyen öğrenciler zaman zaman okulun kurallarını çiğneyerek kuralsızlık boyutunda okula yabancılaşabilmektedir (Katıtaş, 2012). Okuldaki zorbalara karşı kendisini koruyacak kişilerin veya kuralların olmadığını düşünerek zorbaya zorba karşılık veren kurbanlar, zorbalık yapmalarına bağlı olarak karşılaşılabilecekleri muhtemel yaptırımlar nedeniyle okula yabancılaşabilirler (Raskauskas, Gregory, Harvey, Rifshana ve Evans, 2010).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin okulda ve siber ortamda ne türde zorbalıklara maruz kaldıklarını, zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır.

1. Öğrenciler okul ortamında ne türde zorbalıklara maruz kalmaktadır?
2. Öğrenciler siber ortamda ne türde zorbalıklara maruz kalmaktadır?
3. Geleneksel zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkileri nelerdir?
4. Siber zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseninde amaç, derinlemesine bilgi sahibi olmak istediğimiz konularda bu olguları yaşayan ve bu konuda deneyimleri olan bireylerin ifadelerini betimlemektir (Merriam, 2013; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın evrenini Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki liseler oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Büyüköztürk vd., 2013). Bu araştırma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Karma araştırma deseninin kullanıldığı tezde, araştırmanın nitel boyutundan önce 1367 lise öğrencisine "Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Mağdur Formu" ve "Siber Mağduriyet Ölçeği" uygulanmıştır. Formu ve ölçeği dolduran öğrencilere bu çalışmanın iki boyuttan oluştuğu, araştırmanın nitel boyutunda geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan gönüllü öğrencilerle görüşme yapılmak istendiği ifade edilerek gerekli açıklamalar yapılmıştır. Amaçlı örnekleme katılımcıların en az bir defa geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmış olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Açıklama sonrası görüşmeye katılmaya gönüllü öğrencilerin velilerinden yazılı olarak izinler alınmıştır. Bu yönüyle araştırmanın katılımcıları daha önce en az bir defa geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmış öğrenciler arasından gönüllü olanlardır.

Tablo 1

Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Demografik Bilgiler

Özellikler		N
Cinsiyet	Kadın	16
	Erkek	15
Okul Türü	Fen Lisesi	2
	Anadolu Lisesi	14
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	8
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	7

Araştırmanın katılımcılarını dört farklı okul türünden 16 Kadın ve 15 Erkek olmak üzere toplamda 31 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin 2'si Fen Lisesinde, 14'ü Anadolu Lisesinde, 8'i Anadolu İmam Hatip Lisesinde ve 7'si Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim görmektedir. Araştırmada kadın öğrenciler *K1, K2,...*, erkek öğrenciler *E1, E2,...* şeklinde kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada öğrencilerin ne türde zorbalıklara maruz kaldıkları ve zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri okula nasıl yabancılaştırdığına ilişkin bilgiler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Öğrencilere yöneltilen sorular, eğitim bilimleri alanında görevli üç öğretim üyesinin önerileriyle oluşturulmuştur. Öğrencilerle yapılan ilk görüşmelerde soruların öğrenciler tarafından anlaşılır olduğu, ancak detaylı bilgiler toplayabilmek için bazı sonda soruların sorulması gerektiği anlaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada hem betimsel hem de içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanabilir. İçerik analizinde ise amaç, derinlemesine bilgi sahibi olmak istediğimiz konuyla ilgili yeni kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde benzer veya ilişkili kavramlar bir araya getirilerek temalar altında sıralanabilir. İçerik analiziyle betimsel analizde fark edilemeyen kavram veya temalara ulaşılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada geleneksel ve siber zorbalığa ilişkin verilerin içerik analizi yapılmıştır. Zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin okula yabancılaşmasına ilişkin etkilerinin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde kullanılan okula yabancılaşmanın güçsüzlük, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutları kurama dayalı olarak önceden belirlenmiş ve öğrencilere yöneltilen sorular bu doğrultuda oluşturulmuştur.

BULGULAR

Bulgular 1. Araştırmanın birinci alt amacı öğrencilerin okul ortamında ne tür zorbalıklara maruz kaldıklarını tespit etmektir. Bu amaca ulaşmak için öğrencilere, "*Okul içerisinde ne türde zorbalıklara maruz kaldınız?*", sorusu sorulmuş ve bulgular öğrencilerden alınan cevaplar doğrultusunda oluşturulmuştur. Öğrencilerin geleneksel zorbalığa maruz kalmaya ilişkin ifadeleri Tablo 2' de yer almaktadır.

Tablo 2

Öğrencilerin Yaşadıkları Geleneksel Mağduriyetlere İlişkin İfadeleri

G.M. Boyutlar	Kodlar	f	%
Sözel Mağduriyet	Dalga geçme, alay etme, lakap, isim takma	15	48,38
	Küfür, hakaret etme	9	29,03
	Kıyafeti, giyinişi hakkında olumsuz yorum yapma	3	9,67
Duygusal Mağduriyet	İftira, söylenti çıkarma, çekememezlik, dedikodu	13	41,93
	Aşağılama, psikolojik baskı yapma	11	35,48
	Sırlarını yaymakla tehdit etme	1	3,22
	Karşı cinsin duygusal zorbalığına maruz kalma	1	3,22
	Oyuna almama	1	3,22
	Diğer arkadaşlarla arasını bozmaya çalışma	1	3,22
Fiziksel Mağduriyet	İterek dövmeyle tehdit etme	5	16,12
	Dövme (tekme, tokat, yumruk atma vb.)	4	12,90
	Bilerek çarpma, itme, omuz atma	4	12,90
	Zorla sigara, para isteme	3	9,67
	Cisim fırlatma	2	6,45
Cinsel Mağduriyet	Tecavüze uğrama	1	3,22
	Cinsel isteklerde bulunma	1	3,22
	Okul çıkışında bilerek sürtünme	1	3,22

G.M.:Geleneksel Mağduriyet

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin geleneksel mağduriyetin boyutlarından sözel mağduriyet açısından; dalga geçme, alay etme, lakap, isim takma (f=15; %48,38), küfür ve hakaret (f=9; %29,03), kıyafeti veya giyinişi hakkında olumsuz yorum yapılması (f=3; %9,67) şeklinde zorbalıklara maruz kaldıkları görülmüştür. Sözel zorbalığa maruz kalan öğrencilerden bazılarının yaşadıkları mağduriyetlere ilişkin ifadeleri şöyledir.

Kilolarım nedeniyle sözel zorbalığa maruz kalıyorum. Özellikle ortaokulda kendimi çok kötü hissediyordum eve gelip defalarca ağladım. Özellikle sevdiğim arkadaşlarım dalga geçtiğinde çok zoruma gidiyor. "Sınıfa geldiğinde yer sallanıyor" gibi dalga geçmeler oluyor (K5).

Benim adım Engin, enginar dolması diye dalga geçiyorlar. Dudaklarım biraz kalın olduğu için önceden botoks diyorlardı. Kıl dönmesinden ameliyat olmuştum bundan haberleri oldu bununla alakalı dalga geçtiler (E15).

Duygusal mağduriyet açısından öğrencilerin; iftira, söylenti çıkarma, çekememezlik ve dedikodu (f=13; %41,93), aşağılama, psikolojik baskı (f=13; %41,93), sırlarını yaymakla tehdit etme (f=1; %3,22), karşı cinsin duygusal zorbalığına maruz kalma (f=1; %3,22), oyuna almama (f=1; %3,22), diğer arkadaşlarla arasını bozmaya çalışma (f=1; %3,22) şeklinde mağduriyetler yaşadıkları belirlenmiştir. Duygusal zorbalığa maruz kalan öğrencilerden bazılarının yaşadıkları mağduriyetlere ilişkin ifadeleri şöyledir.

Bir keresinde sınıftan birileri bazı öğrencileri sigara içtikleri için okul yönetimine şikâyet etmiş. Sigara içerenleri daha önce uyardığım için onları benim şikâyet ettiğimi düşündüler. Ancak ben şikâyet etmedim. İlk zamanlar bu nedenle üzerime çok geldiler. Sigara içtiği için şikâyet edilen çocuk popüler biraz, bundan dolayı herkes onun yanında yer aldı. Ben pasif biri olduğumdan sınıf arkadaşlarım güçlü olanın yanında yer aldılar yani. O olayda sınıf listesinde adım üzerini çizmişlerdi, bu da çok zoruma gitmişti. Şimdi sınıfın çoğuyla konuşmuyorum. Olay geçmesine rağmen buna benzer bir şikâyet durumu olduğunda hem kızlar hem de erkekler sürekli bakışlarıyla sanki ben şikâyet etmişim gibi psikolojik baskı yapıyorlar. Bazen bana bakarak dalga geçiyorlar. Bak seni şikâyet ederim diye (K3).

Bir kızı seviyordum 4-5 ay kadar ilişkimiz oldu. Bu dönemde beni çok sömürdü, çok paramı yedi, onurumu gururumu yedi. Kız arkadaşım beni çok kısıtlıyordu. Arkadaşlarımla bilardoya gitmek istediğimde, oraya gidersen, onunla konuşursan seninle konuşmam ayrılırım diyordu. Yolda başka bir kıza baktığımda hemen tepki gösteriyordu. Ben vücut geliştirmeye ilgileniyorum, dar giyinmemeye izin vermiyordu, kıyafetlerime müdahale ediyordu (E6).

Fiziksel mağduriyet açısından öğrencilerin; iterek dövmeyle tehdit etme (f=5; %16,512), dövme (tekme, tokat, yumruk atma vb.) (f=4; %12,90), bilerek çarpma, itme, omuz atma (f=4; %12,90), zorla sigara, para isteme (f=3; %9,67), cisim fırlatma (f=2; %6,45), şeklinde mağduriyetler yaşadıkları görülmüştür. Fiziksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerden bazılarının yaşadıkları mağduriyetlere ilişkin ifadeleri şöyledir.

Sınıfta erkek öğrencilerle aram iyidir. Bir keresinde dört kız beni tuvalette sıkıştırdı. Sen kimsin sonradan gelip erkek arkadaşlarımızı elimizden almaya çalışıyorsun diye tehdit ettiler. Öyle bir şey olmadığını söyledim. Daha sonra birkaç kere daha bu tehditlerine devam ettiler. Bana bazı öğrencilerden uzak durmamı yoksa fena olacağını söylediler (K6).

Bir keresinde başka sınıftan bir öğrenci samimi olduğum arkadaşuma "bacum" diye laf attı. Ben tepki gösterdim. Tuvalete gidelim dedi, gittik, bana da aynı şekilde bacum diyerek itti. Sonra diğer teneffüs arkadaşlarını toplayıp geldi, bizim sınıfa gelin konuşalım dediler, konuşmaya gittik küfürleşmeler oldu, birisi tokat atmaya çalıştı, kavga ettik (E5).

Cinsel mağduriyet açısından bir erkek öğrenci kendisinden büyük birinin tecavüzüne uğradığını, bir kız öğrenci okul çıkışında bir erkek öğrencinin kendisine cinsel amaçlı bilerek süründüğünü ve erkek arkadaşının kendisinden cinsel isteklerde bulunduğunu ifade etmiştir. Cinsel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları mağduriyetlere ilişkin ifadeleri şöyledir.

9.sınıfta silah zoruyla tecavüze uğradım, bundan dolayı psikolojik tedavi gördüm, mahkemeye çıktım. Tecavüz nedeniyle bir dönem hastanede yattım, antidepresan ilaçları kullandım. Geçen seneye kadar ilaç kullanıyordum. Daha önce başka bir okuldaydım o sene okula sadece 2 ay gittim.

Yolda yürürken herkes bana bakıyor gibi geliyordu, utanıyordum. Bu nedenle okula gitmek istemedim. Sonraki sene okulumu değiştirmek zorunda kaldım (E12).

Önceki okulumda bir erkek öğrenci okul çıkışında sürekli bana sürtünerek çıkıyordu. Sonra öğrendiğime göre benden başka birçok kıza da aynısını yapıyormuş (K14).

Bulgular 2. Araştırmanın ikinci alt amacı öğrencilerin siber ortamında ne tür zorbalıklara maruz kaldıklarını tespit etmektir. Bu amaca ulaşmak için öğrencilere, “Siber ortamda ne türde zorbalıklara maruz kaldınız?”, sorusu sorulmuş ve bulgular öğrencilerden alınan cevaplar doğrultusunda oluşturulmuştur. Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmaya ilişkin ifadeleri Tablo 3’ de yer almaktadır.

Tablo 3
Öğrencilerin Yaşadıkları Siber Mağduriyetlere İlişkin İfadeleri

Siber Mağduriyet	f	%
Tehdit etme	14	45,16
Küfür, hakaret etme	12	38,70
Sahte hesaplardan arkadaşlık isteği, rahatsız etme	12	38,70
Çeşitli yollarla sosyal medya hesabının ele geçirilmesi, adına sahte hesap açılarak istenmeyen paylaşımlar yapılması ve mesajlar gönderilmesi	5	16,12
Cinsel içerikli mesaj, resim gönderme, istekte bulunma	5	16,12
Dalga geçme, lakap takma	4	12,90
Telefonla arayarak, sms atarak rahatsız etme	3	9,67
İftira atma	3	9,67
İzinsiz fotoğraf paylaşma	2	6,45
İsteği dışında etiketleyerek rahatsız etme	1	3,22

Tablo 3 incelendiğinde, siber mağduriyet açısından öğrencilerin en çok tehdit edildiği (f=14; %45,16) tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla; hakaret, küfür edilmesi (f=12; %38,70), sahte hesaplardan arkadaşlık isteği ve rahatsız edilme (f=12; %38,70), çeşitli yollarla sosyal medya hesabının ele geçirilmesi, adına sahte hesap açılması ve bu hesaptan istenmeyen paylaşımların yapılması, mesajların gönderilmesi (f=5; %16,12), cinsel içerikli mesaj, resim gönderilmesi ve cinsel isteklerde bulunulması (f=5; %16,12), dalga geçilmesi, lakap takılması (f=4; %12,90), iftira atılması (f=3; %9,67), telefonla aranarak, sms atılarak rahatsız edilme (f=3; %9,67), fotoğraflarının izinsiz paylaşılması (f=2; %6,45) ve isteği dışında etiketlenerek rahatsız edilme (f=1; %3,22) takip etmektedir. Öğrencilerden bazılarının yaşadıkları siber mağduriyete ilişkin ifadeleri şöyledir.

Bir gün sonradan erkek olduğumu öğrendiğim birisi kız ismiyle sahte hesaptan arkadaşlık isteği gönderdi. Sonra başka bir isimden başka bir istek geldi ve mesajda ben senin öğretmenimin yazıyordu. Aynı kişi iki farklı hesaptan mesaj atıyormuş. Bir süre sonra erkek olduğumu anladım. Erkek olduğumu anlayınca ters cevaplar vermeye başladım. Kız olarak yazdığı hesaptan benim bazı fotoğraflarımı gönderdi. Benden çeşitli isteklerde bulundu, elimde başka fotoğraflarında var dedi, cinsel içerikli fotoğraflar göndermeye başladı. Benim ihtiyaçlarımı gidermezsen (cinsel) fotoğraflarını kötü sitelerde yayarım diye tehdit etti (K11).

Bizim okuldan bir erkek benimle dalga geçmek için okuldan tanıdığım bir kız adına Facebook üzerinden bir kız hesabı açmış. Mesaj attı, beni pansiyonun arkasına çağırırdı. Gittiğimde kimse yoktu, sonradan erkek olduğunu itiraf etti ve bunu herkese yayacağını söyledi (E7).

Benim sosyal medya hesabımdan bilgilerimi ve fotoğraflarımı alıp adıma sahte hesap açmışlar. Bir arkadaşım sayesinde haberim oldu. Sonra bu hesaba mesaj attım sen kimsin diye, “ben benim diye” benimle dalga geçti sonra bana hakaretler ve küfürler etti. Bende sinirlendim hakaret ettim. Sahte hesapta tüm arkadaşlarım ekliydi. Birçok arkadaşım ile konuşmuş. Benim adıma beğeniler, cinsel içerikli paylaşımlar yapmış (K10).

Bulgular 3. Araştırmanın üçüncü alt amacı geleneksel zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere, “Okul ortamında zorbalığa maruz

kalmak sizi nasıl etkiledi?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerden daha detaylı bilgiler alabilmek için bazı öğrencilere, "Zorbalığa maruz kaldığınız anlarda kendinizi nasıl hissettiniz?", "Zorbalığa maruz kaldığınız için devamsızlık yaptığınız, sosyal etkinliklere katılmadığınız oldu mu?, "Zorbalığa maruz kaldığınız anlarda nasıl karşılık verdiniz?" sonda soruları sorulmuştur. Geleneksel zorbalığa maruz kalmanın öğrenciler üzerinde oluşturduğu etkiler Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4

Geleneksel Zorbalığa Maruz Kalmanın Öğrencilerin Okula Yabancılaşmasına İlişkin Etkileri

O.Y. Boyutlar	Kodlar	f	%
Güçsüzlük	Psikolojisinin olumsuz etkilenmesi (sinirlenme, üzülme, ağlama, endişelenme, korkma, vb.)	13	41,93
	Rahatsızlanma, sağlık problemleri yaşama	4	12,90
	Derslerin olumsuz etkilenmesi (notların düşmesi, derse odaklanamama vb.)	3	9,67
	İntihar girişiminde bulunma	1	3,22
Kuralsızlık	Kavga etme	10	32,25
	Aynı şekilde karşılık verme (küfür, hakaret etme v.b)	5	16,12
	Okuldan kaçma	1	3,22
Sosyal uzaklık	Okula gitmek istememe	4	12,90
	İnsanlarla konuşmaya çekinme	3	9,67
	Devamsızlık yapma	3	9,67
	Arkadaşlığını bitirme, konuşmama	2	6,45
	Özgüven kaybı	1	3,22
	Sırrını paylaşmama	1	3,22
	Okulu bırakmayı düşünme	1	3,22
	Karşı cinsle arkadaşlık kurmama	1	3,22
Okul değiştirme	1	3,22	

O.Y.: *Okula Yabancılaşma*

Tablo 4 incelendiğinde geleneksel zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin güçsüzlük, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutlarında okula yabancılaşmalarına neden olduğu görülmüştür. Güçsüzlük boyutunda; geleneksel mağduriyet yaşayan öğrencilerin bu durumdan psikolojik olarak olumsuz etkilendikleri (f=13; %41,93), sağlık problemleri yaşadıkları (f=4; %12,90), derslerinin olumsuz etkilendiği (f=3; %9,67) ve bir öğrencinin intihar girişiminde bulunduğu tespit edilmiştir. Geleneksel zorbalığa maruz kalıp bu durumda kendini güçsüz hisseden bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir.

Zorbalığa uğradığım zamanlarda karşılık vermediğimde zoruma gidiyor kendimi güçsüz hissediyorum, sinirleniyorum (K8).

Ben biraz dik kafalıyım 6. sınıftayken benden büyük bir kıza diklenmiştim. Herkesin içinde beni dövdü. Sonra okula gitmek istemedim. Özgüvenimi yitirdim, birilerinin yanında konuşmaya çekiniyordum. Bir yıl boyunca bu olayın etkisini yaşadım, okula gitmek istemedim. Bu dönemde notlarım bayağı düştü (K4).

Geleneksel mağduriyet yaşayan öğrencilerin kuralsızlık boyutunda; kendisine zorbalık yapan öğrencilerle kavga ettikleri (f=10; %32,25) ve bazı öğrenciler zorbalık yapan kişiye aynı şekilde karşılık verdikleri (f=5; %16,12) ve bir öğrencinin okuldan kaçtığı görülmüştür. Kuralsızlık boyutunda okula yabancılaşan bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir.

Bana karşı zorbalık yapanlara genelde aynı şekilde karşılık veririm. Kendimi ezdirmemeye çalışıyorum. Bir keresinde okuldan bir öğrenci bana küfür etmişti. Onunla kavga ettim. Sorunlu bir çocuktu zaten, daha sonra okulunu değiştirmek zorunda kaldı (E1).

Kilolarım yüzünden dalga geçen birine ağzını topla demiştim. O da karşılık verdi. Kavga ettik arkadaşımın saçını çekmiştim. Aynı nedenden dolayı bir erkek arkadaşın da üzerine sırayı itmiştim (K5).

Sosyal uzaklık boyutunda öğrencilerin; okula gitmek istememe (f=4; %12,90), insanlarla konuşmaya çekinme (f=3; %9,67), devamsızlık yapma (f=3; %9,67), arkadaşlığını bitirme veya konuşmama (f=2; %6,45), özgüven kaybı yaşama (f=1; %3,22), sırrını paylaşmama (f=1; %3,22), okulu bırakmayı düşünme (f=1; %3,22), karşı cinsle arkadaşlık kurmama (f=1; %3,22) ve okul değiştirme (f=1; %3,22) şeklinde okula yabancılaştıkları görülmüştür. Sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaşan bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir.

Soğutma ve iklimlendirme bölümünden bazı öğrenciler sürekli bize sataşıyorlar. Bahçede top oynarken kavga etmek için bahane arıyorlar. Onlarla karşılaşmak istemediğimden okula gelmek istemiyorum pek (E13).

Okul ortamında dalga geçme çok fazla oluyor. Diğer arkadaşlarına hava atmak için benimle dalga geçenler oldu. Konuştuğum konuyu dalga malzemesi yapıp çevresini güldürmeye çalışan, giydiğim kıyafetlerle dalga geçenler oldu. Bu durum insanların içinde yapıldığında beni üzüyor. Böyle durumlarda bazen uyarıyorum ama çoğu zaman içime atıyorum, evde bunu düşünüyorum. Bir daha aynı ortama girdiğimde konuşmaya çekiniyorum yine dalga geçenler diye (E9).

Bulgular 4. Araştırmanın dördüncü alt amacı siber zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere, "Siber ortamda zorbalığa maruz kalmak sizi nasıl etkiledi?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerden daha detaylı bilgiler alabilmek için bazı öğrencilere, "Zorbalığa maruz kaldığınız anlarda kendinizi nasıl hissettiniz?", "Zorbalığa maruz kaldığınız için devamsızlık yaptığınız, sosyal etkinliklere katılmadığınız oldu mu?", "Zorbalığa maruz kaldığınız anlarda nasıl karşılık verdiniz?" sonda soruları sorulmuştur. Siber zorbalığa maruz kalmanın öğrenciler üzerinde oluşturduğu etkiler Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5
Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Öğrencilerin Okula Yabancılaşmasına İlişkin Etkileri

O.Y. Boyutlar	Kodlar	f	%
Güçsüzlük	Psikolojisinin olumsuz etkilenmesi (sinirlenme, korkma, endişelenme, ağlama, üzüme vb.)	10	32,25
	Derslerin olumsuz etkilenmesi (notların düşmesi, derse odaklanamama)	5	16,12
	Uyku problemi yaşama	3	9,67
	İştah kesilmesi	1	3,22
	İntihar etmeyi düşünme	1	3,22
Kuralsızlık	Siber zorbalığa bağlı nedenlerden dolayı kavga etme	3	9,67
	Siber ortamda, aynı şekilde karşılık verme (küfür, hakaret vb.)	3	9,67
Sosyal Uzaklık	Sosyal medya hesabını kapatma	5	16,12
	Devamsızlık yapma	4	12,90
	Engelleme, takipten çıkarma	3	9,67
	Arkadaşlığını bitirme, konuşmama	2	6,45
	Paylaşılan fotoğrafı, içeriği silmek zorunda kalma	2	6,45
	Erkeklerden soğuma, uzaklaşma	1	3,22
	Sosyal medya hesabını dondurma	1	3,22
	WhatsApp grubundan çıkma	1	3,22
	Kimseye güvenmeme	1	3,22
	Okula gitmek istememe	1	3,22

O.Y.:Okula Yabancılaşma

Tablo 5 incelendiğinde siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin güçsüzlük, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutlarında okula yabancılaşmalarına neden olduğu görülmüştür.

Güçsüzlük boyutunda öğrenciler; psikolojilerinin olumsuz etkilendiğini (f=10; %32,25), derslerinin olumsuz etkilendiğini (f=5; %16,12), uyku problemi yaşadıklarını (f=3; %9,67) ifade etmişlerdir. Bir öğrenci iştahının

kesildiğini ve bir öğrenci de intihar etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Güçsüzlük boyutunda okula yabancılaşan bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir.

Erkek arkadaşımın siber zorbalığına maruz kaldığım dönemden sonra korkarak yaşamaya başladım, psikolojim bozuldu, intihar etmeyi düşündüm. İleride yuva kuracağım sonradan bazı şeyler karşına çıkar diye korkuyorum. Bu durum derslerimi olumsuz etkiledi, ders çalışacak kafa kalmadı ki, sürekli bu durumu düşündüğümden kendimi derse veremiyordum, uyuyamadığım geceler oldu. Psikiyatriste gittim tedavi gördüm, uyku hapları kullandım (K14).

Siber zorbalık yaşadığım dönemde evin içinde bile korkuyordum, kimseye güvenmemem gerektiğini öğrendim. Yalnız olduğumu kendi ayaklarım üzerinde durmam gerektiğini öğrendim. O dönemde devamsızlık yaptım, bu durumu okuldan kimseye paylaşmadım, odama sığındım (K11).

Kuralsızlık boyutunda öğrenciler; siber zorbalığa bağlı nedenlerden dolayı kavga ettiklerini (f=3; %9,67) ve zorbalara siber ortamda aynı şekilde karşılık verdiklerini (f=3; %9,67) ifade etmişlerdir. Siber mağduriyet yaşayan öğrencilerden kuralsızlık boyutunda okula yabancılaşan bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir.

Daha önce yaz tatilinde internet üzerinden tartıştığım bir arkadaşım, okullar açılınca Instagram üzerinden yine laf atmaya başladı. Bende okulda gel ne yapacaksan yap dedim. Kendi kendime bana yan gözle bakanla kavga edeceğim dedim. Bu arkadaş okulda yanımdan geçerken ters ters bakıyordu, bir keresinde omuz attı. Bende karşılık verdim kavga edelim bu olay bitsin artık diye. O sırada bir şey demedi ama sonra Instagram üzerinden grup kurup yakın çevreme rahatsızlık vermeye başladı. Bana yaptığı hakaretlerin ve tehditlerin ekran görüntüsünü aldım. Daha sonra okulda bana yaptıklarının aynısını yapmaya başladım. Yanından geçerken dik dik bakmaya başladım (K8).

Bilgisayar oyunlarını takım halinde oynuyoruz, PUBG ve Mobil Legends oyunlarında rakip takımı yenebilmek için her türlü yolu deniyoruz. Rakibi sinirlendirmeye çalışıyoruz. Çünkü sinirlenince yeniliyorlar. Yenilince küfürleşmeler oluyor bunun üzerine daha fazla sinirleniyorlar. Oyunda küfür yediğimde rakibi sinirlendirdiğim için kızmıyorum, kendimi iyi hissediyorum çünkü bende küfür ediyorum (E14).

Sosyal uzaklık boyutunda öğrenciler; sosyal medya hesabını kapatma (f=5; %16,12), devamsızlık yapma (f=4; %12,90), engelleme, takipten çıkarma (f=3; %9,67), arkadaşlığını bitirme veya konuşmama (f=2; %6,45), paylaşılan fotoğrafı veya içeriği silmek zorunda kalma (f=2; %6,45), erkeklerden soğuma, uzaklaşma (f=1; %3,22), sosyal medya hesabını dondurma (f=1; %3,22), WhatsApp grubundan çıkma (f=1; %3,22), kimseye güvenmeme (f=1; %3,22) ve okula gitmek istememe (f=1; %3,22) şeklinde okula yabancılaşmaktadırlar. Sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaşan öğrencilerden bazılarının ifadeleri şöyledir.

Siber zorbalığa maruz kaldığımda çok devamsızlık yaptım, babama hastayım karnım ağrıyor diyordum. Bazen gerçekten ağrıyor bazen de yalan söylüyordum. Zaten rahatsızlığım olduğundan babam pek bir şey demiyordu. Devamsızlığım 30 günü geçtiğinden sınıfta kalacaktım, babam okula geldi bazı günler için rapor aldık (K3).

Facebook üzerinden tartıştıkları için bir çocuk halamın oğlunu dövmüştü. Bir daha karışmasın diye konuşmaya gittik ama kavga etmedik. Daha sonra bu çocuk bana Facebook üzerinden mesaj attı, seni yaşatmayacağım diye birkaç kez tehdit etti, ben bu nedenle hesabımı kapattım. Tehditler aldığımda okula gitmek istemediğim oldu ama korkak demesinler diye okula gidiyorum (E7).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmanın sonunda öğrencilerin çoğunluğunun hem geleneksel hem de siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Öğrenciler geleneksel mağduriyet türleri arasından en çok sözel ve duygusal daha sonra

fiziksel zorbalığa maruz kalmıştır. Araştırmanın katılımcıları arasından iki öğrenci cinsel zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir.

Araştırma sonunda, geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin güçsüzlük, kurlsızlık ve sosyal uzaklık boyutlarında okula yabancılaştıkları görülmüştür. Alanyazında, okulda kendini güvende hissetmeyen öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu (Vangölü, 2018), akran zorbalığına maruz kalma derecesi arttıkça öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin arttığı (Haskaya, 2016) tespit edilmiştir. Siber mağduriyet yaşayan bireylerin de zorbalıktan olumsuz etkilendiğine ve çeşitli boyutlarda okula yabancılaşma yaşadıklarına dair araştırmalar (Erbiçer, 2017; Özer, 2016; Süslü, 2016) araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin psikolojilerini ve ders başarılarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Bazı öğrenciler zorbalığa maruz kaldıkları dönemlerde, derslere odaklanamadıkları için notlarının düştüğünü ve okula ilişkin sorumluluklarını aksattıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonunda bazı öğrencilerin zorbalığa bağlı olarak sağlık problemleri, iştahsızlık ve uyku problemleri yaşadıkları tespit edilmiştir.

Zorbalığa maruz kalmanın bireylerde yalnızlık, korku, uykusuzluk, kabus görme, çaresizlik, stres, depresyon, anksiyete, öfke gibi duygusal ve davranışsal açıdan çeşitli sorunlara neden olduğu ve zorbalığa bağlı nedenlerden dolayı öğrencilerin akademik gelişimlerinin olumsuz etkilendiğini gösteren çalışmalar araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Novikova ve Rean, 2019; Lee, 2017: 77; Jantzer, Haffner, Parzer ve Resch, 2011; Natvig, Albrektsen ve Qvarnström, 2001: 366). Natvig ve diğerleri (2001) zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerde sürekli üzümlük hali ve okula yabancılaşma gibi sorunlara neden olduğunu tespit etmişlerdir. Çakır'ın (2017) araştırmasında okulda geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrenciler araştırmanın bulgularına benzer şekilde, morallerinin bozulduğunu, huzursuz olduklarını, üzüldüklerini, acı duyduklarını, korktuklarını, kaygılandıklarını, kendilerini güvensiz ve değersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özer (2016) siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sırasıyla en çok öfke, üzümlük, şüphe, utanç, hayal kırıklığı, güvensizlik ve stres duygularını yaşadığını tespit etmiştir.

Araştırmada geleneksel mağduriyet açısından erkek öğrencilerin daha çok sözel ve fiziksel zorbalığa, kız öğrencilerin daha çok sözel ve duygusal zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Zorbalık karşısında kız öğrenciler, duygusal açıdan daha çok üzümlük duyma, endişelenme, korkma şeklinde etkilenirken, erkek öğrenciler genellikle sinirlenerek benzer şekilde karşılık vermektedir. Siber zorbalık açısından erkek öğrencilerin zorbalara aynı şekilde karşılık verdiği, kız öğrencilerin sahte hesaplardan gelen arkadaşlık isteklerini engellediklerini ve gönderilen olumsuz içerikleri sildikleri gözlenmiştir. Farklı okul türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin de genel olarak benzer şekilde geleneksel veya siber mağduriyet yaşadığı, zorbalığa maruz kalmanın öğrenciler üzerinde benzer etkiler gösterdiği tespit edilmiştir.

Fredrick (2015) geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalma ile depresyon arasında, geleneksel mağduriyet ile intihar düşüncesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu, geleneksel zorbalığa maruz kalan kız öğrencilerin daha fazla intihar düşüncesi taşıdıklarını, Natvig ve diğerleri (2001) zorbalığa maruz kalmanın kız öğrencileri daha çok etkilediğini tespit etmişlerdir. Schäfer'e (1998) göre, zorbalık ve zorbalığa maruz kalma durumu okul türleri açısından farklılık göstermemektedir. Öğrencilere sorulduğunda her sınıfta ve okulda zorbalıkla ilgili benzer hikâyelere ulaşılabilir.

Araştırmanın bulgularında geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bazılarının zorbalara aynı şekilde karşılık verdiği ve kavga ettiği görülmüştür. Okula kurlsızlık boyutunda yabancılaşan öğrencilerden bazıları kendilerini savunmak amacıyla kavga ettiklerini ifade etmişlerdir. Bir öğrencinin zorbalara karşılık vermediği zamanlarda kendisini güçsüz hissettiğini, başka bir öğrencinin zorbalara karşılık vermemenin ve bu durumu öğretmenlere söylemenin bir korkaklık olduğunu ifade etmesi, zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri kurlsızlık boyutunda okula yabancılaştırdığını göstermektedir.

Ergenlik dönemine denk gelen lise yıllarında, öğrencilerin asi davranışlarda bulunma, sorunlarını çözmek için şiddete, kavgaya başvurma ve okulun kurallarını çiğnemesi karşılaşılan bir durumdur (Kılıç, 2013; Çiftçi, Eruçar ve Yaman, 2008). Çakır (2017) zorbalığa maruz kalan öğrencilerin kızgınlık duyduklarını, Çivitci (2011) okula yabancılaşma düzeyi yüksek olan öğrencilerin, öfke ve düşmanlık duygularını daha fazla yaşadıklarını ve öfkelerini daha yıkıcı bir şekilde ifade ettiklerini, Erbiçer (2017) siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, sosyal normlara uyum düzeyinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Bu yönüyle alanyazın araştırmaları araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Araştırmanın sonunda geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan bazı öğrencilerin okula gitmek istemediği, devamsızlık yaptığı, okula bırakmayı düşündüğü görülmüştür. Bazı öğrenciler zorbalık yapan

öğrencilerden uzak durmaya çalıştıklarını, bu tür öğrencilerle arkadaşlık kurmadıklarını ve konuşmadıklarını ifade etmişlerdir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bazıları özgüvenlerini kaybettiklerini ve bu dönemde toplum içinde konuşmaya çekindiklerini ifade etmişlerdir. Sırrını paylaştığı için arkadaşının zorbalığına maruz kaldığını söyleyen bir öğrencinin bu dönemden sonra kimseyle sırlarını paylaşmaması, zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaşmasına neden olduğunu göstermektedir.

Geleneksel zorbarların ve zorba kurbanların okula ilişkin bağlarının çok zayıf olması (Raskauskas vd., 2010), siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin bazılarının devamsızlık yapması, ailesi ve arkadaşlarıyla ilişkilerinin bozulması, bu öğrencilerin zamanla içine kapanarak özgüvenlerini kaybetmesi (Özer, 2016) araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Öğrenciler siber ortamda sosyalleşmek için okul dışından bireylerle arkadaşlık kurmasına rağmen, yaşanan zorbalıklarının çoğunun okuldan ve sınıftan arkadaşları tarafından yapılması, öğrencilerin siber ortam da daha çok okuldan ve sınıftan arkadaşlarıyla iletişim halinde olduğunu göstermektedir. Demirci'nin (2017) araştırmasında, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %31,8'i okul arkadaşlarının, %11,4'ü okul dışından arkadaşlarının ve %15,9'u bunların dışında kişiler tarafından zorbalığa maruz kalması bu durumu desteklemektedir. Öğrencilerin birçoğu yaşadıkları siber zorbalık sonrası, sosyal medya hesaplarını kapattığını, paylaştıkları içerikleri silmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Bir öğrencinin yaşadığı siber mağduriyet sonrasında artık kimseye güvenmediğini, başka bir öğrencinin yaşadığı mağduriyet nedeniyle sınıfın WhatsApp grubundan çıkmak zorunda kaldığını ifade etmesi, siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin sosyal uzaklık boyutunda okula yabancılaşmalarına neden olduğunu göstermektedir.

Okullarda karşılaşılan zorbalık davranışları günümüz eğitim dünyasının en önemli sorunlarından biridir (Raskauskas vd, 2010). Günümüzde öğrencilerin büyük bir çoğunluğu hem geleneksel hem de internet kullanım oranlarına bağlı olarak siber zorbalığa maruz kalmaktadır (Baldry vd., 2017). Geçmişte sadece okulda bulunduğu sürelerde akranlarının zorbalığına maruz kalan öğrencilerin birçoğu, akıllı telefon ve sosyal medya kullanım oranlarının artışına paralel olarak arkadaşlarının zorbaca davranışlarına siber ortamda maruz kalmaya devam etmektedir (Seçer, 2014). Bazı durumlarda ise bunun tam tersi yaşanmaktadır. Geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrenci bilişim teknolojilerini kullanma konusunda yetenekliyse siber zorbaya dönüşebilmektedir. Fiziksel olarak güçsüz olan, okul ve çevresinde kendisini koruyamayan öğrenci, siber ortamda kimliğini gizleyerek intikam almaya çalışmaktadır.

Alanyazın araştırmaları okul zorbalığıyla siber zorbalık arasındaki anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (Brown, Demaray ve Secord, 2014; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006). Araştırmanın katılımcılarından bir öğrenci ifadesi de geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Okulda bir öğrenciyle daha önce tartışmıştım, kavga edecektik. O öğrenciye Instagram üzerinden mesaj attım, bu olayı uzatmak istemiyorum ayağınızı denk al dedim. Bana küfür etti, bu nedenle okulda kavga ettik (E5).

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde geleneksel zorbalıkla ilişkili olarak ifade edilen bazı mağduriyetlerin güçleri birbirine denk akranlar arasında yaşandığı ve bu durumun sürekli olmadığı tespit edilmiştir. Karşı taraf üzerinde doğrudan hâkimiyet kurma amacı taşımayan bu davranışları zorbalık olarak sınıflandırmak doğru olmayabilir ancak, şiddet, saldırganlık ve akran çatışmalarına bağlı olarak yaşanan mağduriyetlerin de öğrencilerin okula yabancılaşmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Araştırmalar zorbalığa maruz kalanlardan bu durumu kimseyle paylaşmayanların zorbarların daha kolay hedefi olduğunu (Seçkin, 2017), daha fazla psikolojik sorunlar yaşadığını, ailelerinden veya öğretmenlerinden destek alan öğrencilerin zorbalıkla daha iyi mücadele ettiğini göstermektedir (Lee, 2017; Topçu, 2014). Bu yönüyle zorbalığa maruz kaldığı için psikolojik sorunlar yaşayan, okula gitmek istemeyen, devamsızlık yapan öğrencilere, okul aile işbirliğiyle ve rehberlik servislerince psikolojik destek sağlanabilir.

Zorbalıkla daha iyi mücadele edebilmek için okul yönetimlerince zorbalıkla mücadele komisyonu kurulabilir. Bu komisyonun içerisinde öğrenciler, veliler ve öğretmenler yer alabilir. Komisyon üyesi öğretmenler arasında özellikle rehber öğretmenler ve siber zorbalıkla mücadele konusunda rehberlik yapabilecek bilişim teknolojileri öğretmenleri yer almalıdır. Zorbalıkla mücadele komisyonun düzenleyeceği eğitim ve bilgilendirme çalışmaları şu şekilde sıralanabilir.

- Öğretmenlere ve öğrencilerin ailelerine yönelik geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmanın öğrenciler üzerinde oluşturacağı olumsuz etkiler konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
- Öğrenciler geleneksel ve siber zorbalığa maruz kaldıklarından zorbaya nasıl karşılık vereceği, zorbalara karşı kimlerden yardım alabileceği konusunda bilinçlendirilebilir.
- Öğrencilere zorbalık karşısında sessiz kalmamaları ancak zorbalara zorbaca karşılık verdiklerinde haklıyken haksız duruma düşebilecekleri, yasaları ve okulun kurallarını çiğnedikleri için cezalandırılabilecekleri konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan (27.04.2020-2020/8-2) etik izin alınmıştır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Ayas, T ve Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Baldry, A. C. Farrington, D. P. ve Sorrentino, A. (2017). School bullying and cyberbullying among boys and girls roles and overlap. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 26(9), 937-95.
- Brown, C. F. Demaray, M. K. and Secord, S. M. (2014). Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in human behavior*, 35, 12-21.
- Brown, M. R., Higgins, K., & Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: What is it and what can educators do about it?. *Intervention in School and Clinic*, 39(1), 3-9.
- Büyükoztürk, Ş. Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakır, N. (2017). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çiftçi, F., Eruçar, İ. O. ve Yaman, T. Ç. (2008). *Eğitimde hür disiplin ve akran arabuluculuğu*. Bizbize Basın Yayın.
- Çivitci, N. (2011). Lise öğrencilerinde okul öfkesinin yordayıcıları olarak okula yabancılaşma ve algılanan sosyal destek. *İlköğretim Online*, 10(3), 861-871.
- Debarbieux, E. (2009). Okulda şiddet. *Küresel bir tehdit*. (1. Baskı). (Çev.: İ. Yerguz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirci, E. (2017). *11-15 yaş arası ergenlerde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalığın bazı demografik özellikler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Erbıçer, E. S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Fensham, P. (2018). *Alienation from schooling* (Originally published in 1986). Routledge.
- Fredrick, S. S. (2015). *The protective role of social support and the relations among cyber and traditional victimization, depression, and suicidal ideation*. Unpublished doctoral dissertation, Northern Illinois University.
- Hascher, T. and Hadjar, A. (2018). School alienation–theoretical approaches and educational research. *Educational Research*, 1-18.
- Haskaya, S. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Jantzer, V. Haffner, J., Parzer, P. and Resch, F. (2011). Opfer von Bullying in der Schule. *Kindheit und Entwicklung*. 21, pp. 40-46.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Kılıç, M. (2013). *Gerçek yaşam tadında: Gelişim dönemleri. Erinlik-ergenlik 2*. Ankara. Pegem Akademi.
- Lam, L. T. ve Li, Y. (2013). The validation of the e-victimisationscale (E-VS) and the e-bullying scale (E-BS) for adolescents. *Computers in Human Behavior*, 29, 3-7.
- Lee, J. (2017). *Traditional Bullying and Cyberbullying in Childhood and Young Adulthood: Prevalence, Relationship, and Psychological Distress Outcomes Among Young Adults* (Doctoral dissertation, The Florida State University).
- Machimbarrena, J. M. Álvarez-Bardón, A. León-Mejía, A. Gutiérrez-Ortega, M. Casadiego-Cabrales, A. and González-Cabrera, J. (2019). Loneliness and Personality Profiles Involved in Bullying Victimization and Aggressive Behavior. *School Mental Health*, 1-12.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (Çev Ed. Turan, S.). Ankara: Nobel.
- Natvig, G. K. Albrektsen, G. and Qvarnstrøm, U. (2001). Psychosomatic symptoms among victims of school bullying. *Journal of health psychology*, 6(4), 365-377.
- Novikova, M. and Rean, A. (2019). Influence of School Climate on Bullying Prevalence. Russian and International Research Experience. *Educational Studies Moscow*, no2, pp. 78-97
- Olweus, D. (1994). Bullying at school. In *Aggressive behavior* (pp. 97-130). Springer, Boston, MA.
- Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Raskauskas, J. L. Gregory, J. Harvey, S. T. Rifshana, F. and Evans, I. M. (2010). Bullying among primary school children in New Zealand: Relationships with prosocial behaviour and classroom climate. *Educational Research*, 52(1), 1-13.
- Rudolph, K. D. Lansford, J. E. Agoston, A. M. Sugimura, N. Schwartz, D., Dodge, K. A. and Bates, J. E. (2014). Peer victimization and social alienation: Predicting deviant peer affiliation in middle school. *Child development*, 85(1), 124-139.
- Schäfer, M. (1998). Gruppenzwang als Ursache für Bullying? Einstellungen zum Ausmaß und den Ursachen von Bullying sowie geeigneten Maßnahmen zur Reduktion aus der Perspektive von Lehrern. *Report Psychologie*, 11, 914-127.
- Seçer, İ. (2014). *Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algulamaları ve başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Seçkin, Z. (2017). *Örgütlerde mobbing ve siber zorbalık*. İstanbul. Çizgi Kitapevi.

- Süslü, D. P. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin benlik saygısı, anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Topçu, Ç. (2014). *Baş etme yöntemleri, duygu düzenleme, ruminasyon ve algılanan sosyal desteğin geleneksel ve siber zorbalık mağduriyeti ile ilişkilerinin modellenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- TÜİK (2018, 25 Nisan). *Son üç ay içinde bireylerin yaş grubuna ve cinsiyetine göre bilgisayar ve internet kullanım oranları*. Erişim:http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028
- TÜİK (2018, 25 Nisan). Erişim: *Son üç ay içinde internet kullanan bireylerin interneti kişisel kullanma amaçları*. Erişim:http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028
- Ybarra, M. L. Mitchell, K. J. Wolak, J. and Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the second youth internet safety survey. *Pediatrics*, 118(4), e1169-e1177.
- Yaman, E. Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Yılmaz, S. ve Sarpkaya, P. (2009). Eğitim örgütlerinde yabancılaşma ve yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 314-333.
- Vangölü, M. S. (2018). *Ergenlerde okula yabancılaşmanın sosyal kaygı düzeyi ve çeşitli değişkenler açısından analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Walker, S. and Graham, L. (2019). At risk students and teacher-student relationships: student characteristics, attitudes to school and classroom climate. *International Journal of Inclusive Education*, 1-18.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Nitel araştırma yöntemleri*.(8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zorbaz, O. ve Dost, M. T. (2014). Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1).

İletişim/Correspondence

Dr. Ferhat HAN

ferhathan@gmail.com

Doç. Dr. Hasan DEMİRTAŞ

hasan.demirtas@inonu.edu.tr